

GUSI, Francesc; OLÀRIA, Carme. *Orpesa la Vella (Orpesa del Mar, Castellón, España). Un asentamiento fortificado del Bronce Medio y Bronce Final en el litoral Mediterráneo.* Castelló: Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques de la Diputació de Castelló, 2014. *Monografies de Prehistòria i Arqueologia Castellonenques*, 10. 304 pàgs. i ils. [21 x 29,7].

El volum comença amb un text in memoriam al Dr. Francesc Gusi, que va dirigir durant un ampli període les excavacions. Es tracta de la publicació dels resultats de les campanyes d'excavació a Orpesa la Vella, de la qual es mostra la seva situació geogràfica i la seva ubicació.

Es tracta d'un important jaciment del període, situat a la mateixa línia del Mar Mediterrani i es dedueix que aquest jaciment conserva moltes semblances amb els situats al baix Aragó, tot i els problemes que hi ha hagut per reconstruir la seva estructura i deduir dades a partir bàsicament de les restes de ceràmica. Els autors tracten d'observar els materials i les característiques de les tècniques constructives, per passar a analitzar aspectes vinculats a les diverses seccions i estratigrafia. S'analitzen les estructures defensives, i també les restes localitzades: ceràmica, indústria lítica, ornaments, ossos i conxes, minerals, etc. També s'observa la fauna i cultius per passar després a deduir els aspectes de caràcter social sobre la seva manera de viure i l'estructura socioeconòmica. Finalment inclou un apartat bibliogràfic.

Tot i que el protagonisme de l'obra el tenen Gusi i Olària, alguns apartats han estat elaborats per altres autors: la ceràmica (A. BARRACHINA), la fauna (C. GIMÉNEZ FERNÁNDEZ i C. OLÀRIA) i l'organització socioeconòmica (F. BURILLO). Els autors destaquen que aquest asentament es força diferent als de la resta de Castelló, i està situat damunt d'un promontori. Dedueixen que els habitants eren experts en metal·lúrgia, cosa que els aportava prestigi, ja que no totes les comunitats en tenien. S'ha trobat crisols, motllos, forns per fondre.... La societat estava formada per caçadors i pastors i també eren grups sedentaris dedicats a l'agricultura i la ramaderia. Pel que fa a la ceràmica, sobretot a l'etapa del Bronze antic segueixen la tradició del vas campaniforme. Sembla que durant el Bronze mig desenvoluparen la mineria a petita escala. Hi havia també una xarxa de comunicacions per la costa i per l'interior, ja que no tenien estany i es molt possible que l'haguessin d'anar a buscar a la Meseta, fent servir el transport fluvial.

Els seus pobladors construïren defenses i cases, i protegien les seves riqueses, juntament amb les dones i fills; procuraven evitar la pirateria i vivien bàsicament de la caça, tot i que portaven a terme intercanvis per terra i per mar; es molt possible que també fessin de pastors i agricultors pel tipus de restes que s'ha trobat.

S'observa una diferència entre els asentaments del Bronze mig i final, pel que fa als seus models i la manera de construir. En la seva etapa final varen reconstruir les

casos circulars, amb la pedra estreta del sistema defensiu anterior, ja que va disminuir llavors la importància del sistema defensiu.

Pel que fa a la ceràmica, s'ha creat una taula a partir de la reconstrucció dels perfils de les peces i s'han contextualitzat en una de les dues fases del jaciment estudiat, analitzant només un parell de zones. Es tracta de 12.000 fragments, dels quals molt pocs presenten decoració (incissions o impressions). El conjunt estava format per vasos i olles de pasta fosca, gris o negra i tenien una finalitat culinària o bé estaven pensats per l'emmagatzemament de productes. No s'han observat peces amb finalitat ritual.

S'ha pogut determinar les característiques de la fauna, bàsicament mamífers: cabres, cavalls, ovelles. A les primeres fases es criaven cavalls, ovelles i cabres, també porcs; en canvi posteriorment varen augmentar els bòvids, també hi havia porcs. S'aporten nombrosos esquemes i s'ha pogut identificar les restes per mitjà de les troballes òssies. Tanmateix cultivaven el blat i la civada, i recollien glas.

L'estudi ha permès observar les semblances amb jaciments de l'interior del Sistema Ibèric. S'aprofitava dels animals la llet i derivats, i també era important la caça de conills i cèrvols. Els cultius sembla que es feien pel sistema de terrasses construïdes a la part superior. El corrent era que el cultiu el fessin les pròpies famílies i s'inclogués dins de la seva activitat habitual, també es construïen les cases i es confeccionaven els vestits i calçat. Igualment aprofitaven la sal i el mineral de coure que trobaven disseminat al seu territori. Sembla que els habitants d'aquest grup de població anomenat Grup Mijares s'emparentaven amb els d'altres poblacions. Els assentaments estaven formats com a màxim per una vintena de cases i unes noranta persones. S'agrupaven per protegir-se de la conflictivitat i per aquest motiu buscaven llocs elevats.

El llibre consisteix en un estudi minuciós de les troballes i ha suposat una anàlisi de l'estructura i característiques d'aquest poblat del Grup Mijares, el qual va desaparèixer durant el Bronze final, moment en el que va minvar el poblament.

IHE

(Secretaria de la revista)

Traducción de la reseña anterior:

El volumen se inicia con un texto in memoriam del Dr. Francesc Gusi, quien dirigió durante un amplio periodo las excavaciones. Se trata de la publicación de los resultados de las campañas de excavación en Orpesa la Vella, de la cual se muestra su situación geográfica y su ubicación.

Se trata de un importante yacimiento del período, situado en la misma línea del Mar Mediterráneo y se deduce que este yacimiento conserva muchas similitudes con los que se encuentran en el bajo Aragón, a pesar de los problemas que ha habido para

reconstruir su estructura y deducir datos a partir básicamente de los restos de cerámica. Los autores tratan de observar los materiales y características técnicas constructivas, para pasar a analizar aspectos vinculados a las diversas secciones y estratigrafía. Se analizan las estructuras defensivas, y también los restos localizados: cerámica, industria lítica, ornamentos, huesos y conchas, minerales, etc. También se observa la fauna y cultivos para pasar después a deducir los aspectos de carácter social sobre su manera de vivir y la estructura socioeconómica. Finalmente incluye un apartado bibliográfico.

A pesar de que el protagonismo de la obra lo tienen Gusi y Olària, algunos apartados han sido elaborados por otros autores: la cerámica (A. BARRACHINA), la fauna (C. GIMÉNEZ FERNÁNDEZ i C. OLÀRIA) y la organización socioeconómica (F. BURILLO). Los autores destacan que este asentamiento es bastante distinto a los del resto de Castellón y se encuentra situado encima de un promontorio. Deducen que los habitantes eran expertos en metalúrgia, cosa que les aportaba prestigio, ya que no todas las comunidades tenían. Se han localizado crisoles, moldes, hornos para fundir... La sociedad estaba formada por cazadores y pastores, y también eran grupos sedentarios dedicados a la agricultura y la ganadería. En cuanto a la cerámica, sobretudo en la etapa del Bronce antiguo seguían la tradición del vaso campaniforme. Parece que durante el Bronce medio desarrollaron la minería a pequeña escala. Había también una red de comunicaciones por la costa y por el interior, ya que no tenían estaño y es muy posible que lo tuviesen que ir a buscar a la Meseta, haciendo servir el transporte fluvial.

Sus pobladores construyeron defensas y casas, y protegían sus riquezas, junto con las mujeres e hijos; procuraban evitar la piratería y vivían básicamente de la caza, a pesar de que llevaban a cabo intercambios por tierra y por mar; es muy posible que también hicieran de pastores y agricultores por el tipo de restos que se han encontrado.

Se observa una diferencia entre los asentamientos del Bronce medio y final, en cuanto a sus modelos y la manera de construir. En su etapa final reconstruyeron las casas circulares, con la piedra extraída del sistema defensivo anterior, ya que disminuyó entonces la importancia del sistema defensivo.

En cuanto a la cerámica, se ha creado una tabla a partir de la reconstrucción de los perfiles de las piezas y se han contextualizado en una de las dos fases del yacimiento estudiado, analizando sólo un par de zonas. Se trata de 12.000 fragmentos, de los cuales muy pocos presentan decoración (incisiones e impresiones). El conjunto estaba formado por cuencos y ollas de pasta oscura, gris o negra y tenían una finalidad culinaria, o bien estaban pensados para el almacenamiento de productos. No se han observado piezas con finalidad ritual.

Se han podido determinar las características de la fauna, básicamente mamíferos: cabras, caballos, ovejas. En las primeras fases se criaban caballos, ovejas y cabras, también cerdos; en cambio posteriormente aumentaron los bóvidos, también había cerdos. Se aportan numerosos esquemas y se han podido identificar los restos a través de los hallazgos óseos. Asimismo cultivaban el trigo y la cebada, y recojían bellotas.

El estudio ha permitido observar las semejanzas con yacimientos del interior del sistema ibérico. Se aprovechaba de los animales la leche y derivados, y también era importante la caza de conejos y ciervos. Los cultivos parece que se realizaban por el

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

ISSN: 0537-3522

CEHI- Universitat de Barcelona (març 2016)

sistema de terrazas construidas en la parte superior de la ladera. Era corriente que el cultivo lo hicieran las propias familias y se incluyera dentro de su actividad habitual, también se construían las casas y se confeccionaban los vestidos y el calzado. Igualmente aprovechaban la sal y el mineral de cobre que encontraban diseminado en su territorio. Parece que los habitantes de este grupo de población llamado Grupo Mijares se emparentaban con los de otras poblaciones. Los asentamientos estaban formados como máximo por una veintena de casas y unas noventa personas. Se agrupaban para protegerse de la conflictividad y por este motivo buscaban lugares elevados.

El libro consiste en un estudio minucioso de los hallazgos y ha supuesto un análisis de la estructura y características de este poblado del Grupo Mijares, el cual desapareció durante el Bronce final, momento en el que disminuyó el poblamiento.

IHE

(Secretaria de la revista)